

בס"ד

לעומקו של מקרא

דברי עומק בפרשת השבוע

האזינו-שובה

ויום הכפורים

ה'תשפ"א

**בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות
לטל': 052-7675895
גור-אריה צור
מודיעין עילית
ניתן להצטרף לתפוצת מייל
דוא"ל: leshem895@gmail.com**

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

וירמזון השמים לרוחניות, אשר
תאזין לתוכחה ואף כי בדיבור קשה,
ותשאר בטהרתה.

ותרמוז הארץ לגשמיות, אשר
בשמיעת אמרי נעם תתרצה ותבוא
על תיקונה.

ואשר על כן העיד בהם את השמים
לקבל דרך דבור קשה את התוכחה,
ואת הארץ לקבל דרך ריצוי ושמיעה
באהבה, כי כן לשון הארץ מלשון
ריצוי. ויכנסו הדברים בלבבות בני
ישראל, הכל לפי דרך המקבלים,
עתים באהבה מסותרת ובתוכחה
גלויה, ועתים בתוכחה מסותרת
ובאהבה גלויה, עד אמרם אנו ליה
ועינינו ליה.

והיינו מה שנאמר בפר' וילך (לא, ל')
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָל-קְהֵל יִשְׂרָאֵל
אֶת-דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמָּם. וכמו
שהובא שם בלעומקו של מקרא בשם
היהודי הק' מפשיסחא, עַד תָּמָּם שֶׁל
יִשְׂרָאֵל, שנזכרים בראש הפסוק,
שלימדם וחזר ולימדם בתוכחה
המשולבת באהבה, עד שנהיו כל קהל
ישראל תמימים.

הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַעַ
הָאָרֶץ אֲמָרֵי-פִי
(לב, א')

לעומקו של מקרא ירמוז הפסוק כי
שירת האזינו היא כעין שירה של
תוכחה ואהבה המשולבות זו בזו,
בבחינת את אשר יאהב יוכיח.
ולעתים בהסתר ולעתים בגלוי.

ותהיה ההאזנה והדיבור כתוכחה,
והשמיעה והאמירה כגילוי אהבה.

ההאזנה והדיבור כתוכחה, כדרך
שנגש יהודה ליוסף להוכיחו באמרו
יְדַבֵּר-נָא עִבְדְּךָ דְבַר בְּאָזְנֵי אֲדֹנָי.

והשמיעה והאמירה כאהבה, כדרך
שאמר דוד המלך (תהלים קלח ד)
יְדוּדָה ה' כָּל מַלְכֵי אֶרֶץ פִּי שָׁמְעוּ
אֲמָרֵי פִּיךָ:

וכפירוש מצודת דוד שם: כאשר
שמעו אמרי פיך שאתה מקבל שָׁבִיִּם
אז יְדוּדָה. וכוונתו לפי הנ"ל שמקבל
את השבים מאהבה. עד כדי
שהזדונות נהפכים לזכויות, אֲז
יְדוּדָה.

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

ויש לומר, שרש"י טרח כאן להטעים **היטב בכל אופן שהוא**, שלא יעלה על דעת המינים והכופרים לפרש את הפסוק לכאורה כפשוטו: שכביכול ח"ו ההשחתה שהשחיתו בניו היא כלפי מעלה, כגון: שחת לו, ולא לעצמם. כאילו לא מומם של בניו היא ההשחתה. לכן לא הסתפק רש"י בתרגום שהביא אלא גם פירש באר היטב, שהשחתה שהשחיתו היא לא כלפי מעלה, אלא לעצמם הרעו והשחיתו.

וכן יוכיחו הטעמים: התביר והטיפחא:
שַׁחַת לֹו לֹא , לֹו - בתביר, לֹא - בטיפחא.

הטעם תביר במלה לֹו, יוכיח שהוא קצת בפני עצמו. אמנם אין הוא מפסיק ברמה של טיפחא או אתנחתא ובודאי לא של סוף פסוק, **אך יש בו עצירה מעודנת**. לומר שהעם **שַׁחַת לֹו**, לעצמו.

ולאחריו תבוא הטיפחא: לֹא, להדגיש **ביתר שאת** שההשחתה היא **לא להקב"ה**. ואכן, לאחריו ידגיש הפסוק שוב, פעם שלישית, **שהמום**

דרשת שַׁחַת לֹו לֹא בְּנֵי מוֹמֵם

שַׁחַת לֹו לֹא בְּנֵי מוֹמֵם דֹּר עֲקָשׁ וּפְתִלְתֵּל (ל,ה)

פירש רש"י שַׁחַת לֹו לֹא וגו'. כתרגומו חבילו להון וְלֹא לִיה כְּלוּמַר השחיתו לעצמם ולא לבוראם.

וכן פירש רש"י, שַׁחַת לֹו וגו'. כתרגומו חבילו להון ולא ליה. **ומוסיף רש"י: בְּנֵי מוֹמֵם, בניו היו, והשחתה שהשחיתו היא מומם: בְּנֵי מוֹמֵם - מומם של בניו היה, ולא מומו.**

ובשימת לב, רש"י בפירושו לא שינה דבר מתרגומו של אונקלוס, ולכאורה היה צריך להסתפק בכך, כפי שמפרש פעמים רבות: כתרגומו. ומדוע לא הסתפק בכך, אלא פרט והסביר את תרגומו באר היטב. ועוד שהיה יכול לקצר ולומר כתרגום: השחתה שהשחיתו היא מומם ולא מומו. ומדוע האריך בפירושו.

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

יטריחו להקב"ה בהבלי שוא, אלא יבואו בטענות אל עצמם, כי מומם הוא זה ולא מומו ח"ו.

ועל דבר **טרחא** זו שטרח וכתב לה קרא, **טרח** רש"י לבאר היטב שטרחו לחינם להביא על עצמם את מומם.

ומה שמוטעם במלים **בְּנֵי מוֹמָם**, **במונח אתנחתא**, שהמום הזה שכביכול חשבו הרשעים להטיח כלפי מעלה, מום זה **מונח** בהם **בעצמם** **באתנחתא** שאין אחריה המשך אלא עד שיפסיקו להיות **דִּוְר עֲקָשׁ וּפְתִילָל**.

וייש ליתן את הדעת, ולהבין כיצד יגיעו בניו של מקום לעברי פי פחת כמעט רדת **שַׁחַת**, עד כי **שַׁחַת לֹא לֹא בְּנֵי מוֹמָם**.

ולעומקו של מקרא יש לומר שנרמז בפסוק עצמו באמרו **לֹא לֹא**. והוא **כתיב וקרי** במזמור לתודה פרק ק' בתהלים: [פסוק ג'] **דְּעוּ כִּי ה' הוּא אֱלֹהִים הוּא-עֲשָׂנוּ (ולא) וְלוֹ אֲנַחְנוּ עֲמֹו וְצִאן מְרֵיתוֹ**:

ובשימת לב: **כתיב וְלֹא, וקרי וְלוֹ**. הוא עשנו, **הוא** עשנו ועשה לנו כל

שעשו בניו, הוא **לעצמם**. שנאמר **בְּנֵי מוֹמָם**, בטעמים מחוברים.

ולעומקו של מקרא יֵאָמֵר, שרש"י ראה עד כמה **טרח וכתב לה קרא**, להוציא מידי ספק מלבם של הכופרים, שאין פגיעה ח"ו בקב"ה אלא במשחיתים לעצמם, לכן **טרח גם בפירושו** להסביר ולהטעים העניין מכל צדדיו.

ועל דרך הצח, ידרשו לכאן הטעמים בשמותם. לומר מה שמוטעם **לֹא** בטעם תביר, כי **תביר** הוא לשון **שבירה** בתרגום מארמית, ומה שרצו לשבור ולהשחית ח"ו כלפי מעלה, נשברה בזה רוחם שלהם. **שַׁחַת לֹא** - לעצמו, את עצמו שבר המשחית, את רוחו שלו עצמו.

ומה שמוטעם לאחריו בטיפחא, **לֹא לֹא**, לומר **שכטפח** מבדיל בין לו ובין לא, שהם נשמעים כאחד. ורק הטעם טיפחא, **המפסיק**, יורה שאין זה כזה.

ומה שנוהגים לקרוא לטיפחא גם טרחא, יֵאָמֵר על דרך הצח שטרח הכתוב להטעים כאן **בטרחא**, שלא

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

עמו, ויפסיק להיות דור עקש
ופתלתל, כנאמר להמשך בְּנֵי מוֹמֵם.

ולעומקו של מקרא יש לומר
שבאומרו, דור עקש ופתלתל, בזה
גופא ירמוז דרך התיקון: שכן חלק את
המלה פתלתל לשלשה: פ-תל-תל.
וכאמרו:

פ=פה, תל=תלמוד, תל=תפילה.
ופירושו שכך יהיה דרך תיקונו:

כאשר כל פה להקב"ה יודה, ע"י
תלמוד ותפילה. וכפי שאמרו חז"ל
[ברכות ל.] על הפסוק [שה"ש ד,ד].
כְּמַגִּדֵל דָּוִד צְוֹאֲרָךְ בְּנוֹי לְתַלְפִּיּוֹת, מאי
תלפיות - תל שְׁפַל פִּיּוֹת פּוֹנִים אֵלָיו.
והיינו פתלתל.

ועל דרך הרמז, גם באומרו שַׁחַת
לוֹ לֹא, ירמזון אֵלָיו מְלֵיאָ לְדָרֶךְ
הַתִּיקוֹן. אל תקרי לוֹ לֹא אלא
לוֹלֵא. וכדאמר דוד המלך, (תהילים
כו-יג) לוֹלֵא האמנתי לראות בטוב ה'
בארץ חיים. וכפי שדרשו חז"ל בגמרא
[ברכות ד.] אמר דוד לפני הקב"ה
רבש"ע מובטח אני בכך שאתה משלם
שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא אבל

טובותינו, וְלֹא אנחנו. ומשיגייע
להכרה זאת, אז יהיה האדם לו
ולחלקו של הקב"ה, כפי הקרי: וְלוֹ
אֲנַחְנוּ. וזו היא הכרת הטוב הנרצית.
שמתבונן ומכיר כי כל הטוב הוא ממי
שנקרא הטוב, הוא הקב"ה, וכפי
שאומרים בבברכת מודים: הטוב, כי
לא כלו רחמיך. והכרת הטוב היא
הכרת הקב"ה הנקרא הטוב.

וכאשר יחסר לאדם מדת הכרת הטוב
לבוראו, קרוב להתקיים בו הנאמר
בתהלים ז': [טז] בּוֹר פְּרָה וַיַּחַפְּרָהּ
וַיַּפֵּל בְּשַׁחַת יַפְעַל:

ועל דרך הצח יאמר שאם אין מכיר
את בּוֹרָאוֹ, סופו להכיר בו מתוך
בוֹרוֹ שחפר לעצמו, שם נפל בְּשַׁחַת
יַפְעַל. ומתוך שנפל בְּשַׁחַת יאמר עליו
הפסוק שַׁחַת לוֹ, לעצמו ולא לבוראו.
ולכן ממשיך הפסוק הבא [יז] ואומר:
יָשׁוּב עֲמָלוֹ בְּרֵאשׁוֹ וְעַל קִדְקִדּוֹ חֲמָסוֹ
יֵרֵד, וזה המום שבבניו. כנאמר: בְּנֵי
מוֹמֵם. ומוסיף בפרק ק' בתהלים
לומר דרך התיקון [יח] אֹדְהָ ה'
כְּצִדְקוֹ וְאַזְמְרָה שֵׁם ה' עֲלֵינוּ: כאשר
יודה במציאות הקב"ה, ויודה להקב"ה
על כל טובותיו וצדקותיו אשר עשה

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

והוא מלאך של חסד ורחמים אשר שלחו הקב"ה להעיד על כנסת ישראל: **ומום אין בך**.

**יִמְצְאֶהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֵהוּ יִלֵּל
יִשְׁמֹן יִסְבְּכָנְהוּ יְבוֹנְנֶהוּ יִצְרְנֶהוּ
כְּאִישׁוֹן עֵינָיו (לב, י')**
יִסְבְּכָנְהוּ יְבוֹנְנֶהוּ. ירמוז הכתוב על
עבודת האדם כנגד יצרו. שנאמר
וְשַׁחַט אֹתוֹ עַל יַרֵּךְ הַמְזֻבָּח צִפְנָה לְפָנָי
ה' וְזָרְקוּ בְּנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמֹ עַל
הַמְזֻבָּח סְבִיב.

ונראה לתת טעם שחיתתו **בצפון**,
שעל ידי הקרבן זובח את יצרו הרע
אשר השיאו לחטוא. **ויצר הרע נקרא**
צפון. שהוא **צפון** בתוך תוכו של
האדם, כנאמר (יואל ב.כ) **ואת הצפוני**
ארחיק מעליכם, ואורב לו במסתרים
להכשילו. לכן ישחט את קרבנו
בצפון. לערבב היצר הרע שלא
ישטיננו. ולכן יזרקו את הדם על
המזבח **סביב**, כנגד מה **שסובב היצר**
הרע סביבו להכשילו. ועל ידי זריקת
הדם **סביב, יסובבנו** הקב"ה לשמרנו,
שנאמר **יִסְבְּכָנְהוּ יְבוֹנְנֶהוּ, יִצְרְנֶהוּ**
כאישון עינו. כנגד מה שירדה **עינו**

איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו. וכאומרו **וְלֹאִי שָׁכֵן**. ואשר על כן יהיה פירושו **לעומקו של מקרא: וְלֹאִי והאמנתי**. זו משאלת הלב של דור עקש ופתלתל שלא יראה השחת באמרו: **לֹא לֵא**, ותחת אשר **שַׁחַת** מתוך גאווה, יאמר עתה מתוך שפלות והכנעה: **שַׁחֲוֹתִי**, [כמובא בתהלים לה, יד'] **פְּאָקֵל אִם קָדֵר שַׁחֲוֹתִי, והוא נוטריקון על דרך הצח: אֲשַׁחֲרֶךָ בתפלותי! וכמובא בתהלים [סג, ב']:** **אֱלֹקִים אֵלֵי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָ צְמָאָה לָךְ נַפְשִׁי כָּמָה לָךְ בְּשָׂרֵי בְּאֶרֶץ צִיָּה וְעֵנָף בְּלֵי מַיִם**.

וכאשר במקום **פְּתִלְתֵּל** יהיו **"תֵּל שְׁכָל פִּיּוֹת פּוֹנִים אֵלָיו"**, אזי יפסיקו להיות דור עקש, ומומם לא יהיה עוד בם, עד אשר יעיד עליהם יודע תעלומות: **כְּלָף יָפָה רְעֵנִיתִי וּמוֹם אֵין בָּךְ**: [שה"ש ד, ז].

ועל דרך הסוד, מום הוא אחד משמות ע"ב הקדושים של הקב"ה, היוצאים משלשת הפסוקים של ויסע ויבא ויט הסמוכים לשירת הים [שמות, יד, יט-כ-כא].

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

ואשר כי כן, מבקש כאן דוד המלך כי כשם שנתן לו חוזק גשמי היינו סלעי ומצודתי אמתה, כן יהיה לי לצור מעון לבוא תמיד, והיינו חוזק רוחני. והיא בקשתו: צוית להושיעני. וכפי שפורש בארוכה בפרשת קרח על ההבדל בין ארץ ואדמה. ושם מבואר כי כל אשר ברא הקב"ה בעולמו ברא במיזוג הגשם והרוח. ואשר על כן תקנו לנו לומר "ומפליא לעשות", ופירש הרמ"א (שו"ע או"ח סימן ו') שקושר דבר רוחני בדבר גשמי.

כן גם בעניינינו. צור הוא הבחינה של הרוחני שבגשמי, וסלע הוא הבחינה של הגשמי שבגשמי. ואשר על כן יובן מדוע נתן כאן דבש מסלע ושמן מצור. דבש שהוא דוגמא להנאה גשמית וטוב גשמי כשבח הארץ ארץ זבת חלב ודבש, נתן מן הסלע שהוא בחינת הגשמיות שבאבן, ושמן שיש בו מתיקות רוחנית, והאור שמפיקים ממנו הוא זך טהור, נתן מן הצור שהוא הבחינה הרוחנית שבאבן.

לכן הוציא דבש גשמי מן הסלע שהוא הבחינה הגשמית של האבן, ושמן שממנו מופק אור רוחני, הוציא מן הצור שהוא הבחינה הרוחנית של

דמעה באישון לילה ואפילה על יצריו, יצנהו פאישון עינו. ישמרהו הקב"ה ויצילהו מיצרו ויסובבנהו וכו' במלאכיו לשמרו בכל דרכיו.

וינקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור (לב, ג')
יש ליתן טעם מדוע יוציא הכתוב דבש דווקא מן הסלע ולא מן הצור, ושמן מן הצור ולא מן הסלע.

וכפי שנתבאר בלעומקו של מקרא לפר' חקת, שסלע הוא בחינה גשמית של האבן, וצור הוא בחינה רוחנית של האבן. ככל שאר הבריאה אשר נתן בה הקב"ה כח גשמי מול כח רוחני. כעין רקיע ושמים, ארץ ואדמה ועוד, כפי שנתבאר שם בארוכה. ואשר על כן נראה לומר כי צור הוא חוזק רוחני וסלע הוא חוזק גשמי.

והבדל זה בין צור ובין סלע זועק מבין פסוקיו של דוד המלך:

היה לי | לצור מעון לבוא תמיד
צוית להושיעני פי-סלעי ומצודתי
אמתה. [תהלים ע"א פס' ג']

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

ודייקא נמי מן הפסוק יִזְבְּחוּ לְשִׁדִּים
לֹא אֱלֹהִים. אֱלֹהִים הוא לשון כוח עליון
המספק את צרכי האדם בהשגחה
פרטית, ונקרא אלהים בשם דין כי
העזרה היא לפי הדין של מעללי
האדם. וכאן נאמר לְשִׁדִּים [שהם] לֹא
אֱלֹהִים, שאינם בגדר כח עליון
והשגחה פרטית, לומר שאין לאדם כל
צורך בכלום, ובעובדו לע"ז הרי זה
מכעיס לפני המקום ביותר, יותר
מאשר אם היה לו צורך ולא היה נענה.

צֹרֵךְ יִלְדֶה תְּשִׁי וּתְשַׁכַּח אֵל
מִזְחֻלְלָהּ (לב, יח)
תְּשִׁי. פירש רש"י, פירוש ראשון
מלשון שכחה. בפירוש שני פירש
רש"י לשון התשה.
לשון שכחה מקביל לסיפא של
הפסוק וּתְשַׁכַּח אֵל מִזְחֻלְלָהּ.
אך לשון התשה - יש ליתן טעם היכן
נרמז בפסוק.

ושמא יש לומר בדרך הצח,
מצירוף המלים תְּשִׁי וּתְשַׁכַּח. שאם
תקרוב אחד אל אחד ותחברם יחד,
תקבל תש יותש פח. והטיפחא במילה

האבן. ואשר על כן נבחר כינוי צור
להיות כביכול כינוי חוזקו של הקב"ה.
כגון: הַצֹּר תָּמִים פְּעֻלּוֹ, צֹר יִשְׁעֵתּוֹ,
צֹר יִלְדֶה תְּשִׁי, כִּי לֹא כְּצֹרְנוּ צֹרָם,
ועוד. שצור הוא כינוי לחוזק הרוחני
המושפע עלינו מן הבורא ית' אשר
ממנו תוצאות חיים של החוזק הגשמי
של הבריאה.

יִזְבְּחוּ לְשִׁדִּים לֹא אֱלֹהִים (לב, יז)
בתרגום: לֹא אֱלֹהִים - דְּלִית בְּהוּ
צֹרֶךְ.

צריך ביאור בתרגום זה, שהרי כל
עבודה זרה שבעולם לית בְּהוּ צֹרֶךְ.
ומה הכעס המיוחד בעבור זה. אלא
י"ל דלית בהו צורך שהעובדים להם
עובדים סתם ואינם צריכים כלום.
כעין עבודה זרה לשם עבודה זרה.

כי שונה הדבר לו היו צריכים משהו
וטועים ומבקשים מעץ ואבן ברוב
טפשותם וסכלותם. אבל לעבוד ע"ז
ללא צורך כלל הרי זה מעלה כעסו של
הקב"ה פי כמה מונים.

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

כעין הפסקה קלה, והמילה **תְּשִׁי** כתובה על פי המסורה ביו"ד קטנה, להורות על יצר הרע שיש להקטינו ולהתישו, ואשר על כן ניתן לדרוש צֹר יִלְדָּה. על מנת **תְּשִׁי**, על מנת להתיש את יצר הרע שגולד בכך עם לידתך. שנאמר לפתח הטאת רובץ. . ואם את עושה כן הרי **תְּשַׁכַּח** היינו **תמצא** את א-ל מחולך אשר התרחק ממך כאשר **לא** התשת את יצר הרע ונכנעת לו.

וכך ידרש:

צֹר יִלְדָּה תְּשִׁי ותְּשַׁכַּח אֵל מְחַלְלָהּ: אם כביכול גרמת **תְּשִׁי** לצור שילדך, באשר לא התשת את יצר הרע ונכנעת לו, אז לא **תמצא** את א-ל מחולך באשר יסתיר פניו ממך. ויתקיים בכך המשך הפסוק כפשוטו - **ותְּשַׁכַּח אֵל מְחַלְלָהּ**.

אך אם גרמת **תְּשִׁי** ליצר הרע, באשר לא נכנעת לו, אזי **תמצא** את א-ל מחולך ולא יסתיר פניו ממך, ויתקיים בכך **ותְּשַׁכַּח [בשׁו"א תחת הוא"ו]** היינו **ותמצא** את **אֵל מְחַלְלָהּ**.

ועל דרך הסוד, התיקון לצֹר יִלְדָּה תְּשִׁי נרמז בפסוק (תהלים י"ח י"ב) יְשֹׁת הַשָּׁף סִתְרוּ שפירושו: יְשִׁים

יִלְדָּה, שהיא כעין הפסקה קלה, תוכיח שאינה מחוברת בהכרח עם תשי, ולכן **יתחבר תשי עם ותשכח**.

ובשימת לב, תְּשִׁי נכתב עם יו"ד קטנה. **ומובא** בבעל הטורים, מדוע נכתב **תְּשִׁי** עם יו"ד קטנה. נתן לך יו"ד דברים, ונסית אותו בל' נסיונות. ולכך יו"ד דיגדל נא, גדולה. לומר לך זכור לאברהם שנסיתו בעשרה נסיונות.

ולעומקו של מקרא יש לומר שהם הם הדברים. שעל ידי שניסוהו זה עשר פעמים, על ידי כך כביכול **התישו** את כוחו. ולא הכוונה ח"ו שיש ביד אדם להתיש כח דקוב"ה. אלא התישו את **כח הנתינה** כביכול, שעל ידי הנסיונות שניסוהו, מנעו כביכול ממנו ית' להעניק להם כל טובו.

ואשר על כן יִאָמַר לעומקו של מקרא, שנכתב ביו"ד קטנה, לרמז על עשר ספירות שכביכול נצטמקו מלהוריד השפע בעבור נסיונותיהם.

ועוד יש לומר, לעומקו של מקרא, על דרך הדרש: צֹר יִלְדָּה. על מנת **תְּשִׁי**, על מנת שתהא מתיש את יצר הרע. שִׁפְן יִלְדָּה מוטעם בטיפחא והיא

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

סִפְתּוֹ, שאור **הסוכה** מאיר כל הפינות
האפילות שנחשכו על ידי **תְּשִׁי**.

ועל דרך הצה, תחת אשר **תש פתח** י'
הספירות, י' הספירות **שְׁבוֹת** להיות
בחזקו באמרנו **תיבו אושפיזין**.
וכעין ר"ת תש"י.

וזה שהביא בעל הטורים שלכך יו"ד
דיגדל נא, גדולה. לומר לך זכור
לאברהם שנסיתו בעשרה נסיונות.
ורמז בזה התיקון שעל ידי האושפיזין
בסוכה.

מְזִי רָעַב וּלְתַמִּי רִשָּׁף וְקָטַב מְרִירֵי
(לב, כד')

מובא בברכות (דף ה.) **מְזִי רָעַב** היינו
יסורים, **וְקָטַב מְרִירֵי** היינו מזיקים,
וּלְתַמִּי רִשָּׁף אלו הנלחמים מלחמתה
של תורה, והם כתובים **בתווד**, בין
מְזִי רָעַב ובין **קָטַב מְרִירֵי** ונדרשים
לכאן ולכאן.

בחשך הסתר פניו, ולעומתו, ישים
באור גילוי פניו.

וכמו שכתוב (ישעיה א) **כִּי תבואו**
לְרֵאוֹת פָּנָי. כִּי תבואו **לְרֵאוֹת מְבַעֲרֵי**
לִי, **מֵאֵי לְרֵאוֹת פָּנָי**.

מסביר הזוה"ק (בשלח נ"ז ע"א) וְכָל
אֵינֹן דְּנִדְעִין לִיחָדָא שְׁמָא קִדְיִשָּׁא
כְּדָקָא יָאוֹת מִתְבַּקְעִין כָּל אֵינֹן כּוֹתְלֵי
חֲשׂוֹכָא, וְאִנְפִּין דְּמִלְכָּא אֶתְחַזְזִין,
וְנִהְרִין לְכֻלָּא.

ותרגומו: וְכָל אוֹתָם שְׂיֻדְעִים לִיחָד
אֶת הַשֵּׁם הַקְּדוֹשׁ כְּרֵאוֹי [לְכוּנָא לְכָא
וְרַעוּתָא, כלומר מתפנו בו בלב וְרִצּוֹן
וְיִרְאָה כְּדִי שְׂיִתְבַּרְכוּ בו עֲלִיּוֹנִים
וְתַחַתּוֹנִים] מִתְבַּקְעִים כָּל אוֹתָם כּוֹתְלֵי
הַחֲשֻׁכָה, וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ נְרָאִים וּמְאִירִים
לְכָל. וְכִשְׁהֵם נְרָאִים וּמְאִירִים, כָּל
הָעֲלִיּוֹנִים וְהַתַּחַתּוֹנִים מִתְבַּרְכִּים, וְאִז
נִמְצְאוֹת בְּרָכוֹת כְּכָל הָעוֹלָמוֹת.

וכנגד **ישת חשך סתרו מתקיים**
ישת אור גילוי.

ואשר על כן יהיה **ישת** תיקון ל
תְּשִׁי. שכל כתלי החשיכה שנוצרו על
ידי **תְּשִׁי**, יאירו בכל העולמות על ידי
ישת.

ולעומקו של מקרא **יש** לומר על
הפסוק **ישת חשך סתרו סביבותיו**

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

התלאות שעברו עליהם ולא עזבוהו,
יודעים היו בטובו ובשבחו.

ועל דרך הרמז והסוד, היינו שם
השם השולט בחדש תשרי, היוצא
מסופי התיבות:

ויראו אותה שרי פרעה הוא השם
הק' והי"ה. שהוא לשון שמחה, והם
חגי תשרי, שאין שמחה כשמחת
התשובה והכפרה, וצילא דמהימנותא
בחג הסוכות.

וְיִלְמַד מֵהַמִּשַׁךְ הַפְּסוּקִים, ויהללו אותה
אל פרעה. (בראשית י"ב ט"ו). **שרי**
פרעה הם שרי מעלה של שבעים
אומות, ומהללים אותה, את שרה,
המשולה **לכנסת ישראל**, ככתוב
שָׁרְתִי בַּמִּדְיָנוֹת, (איכה א, א') על כל
מעשיה הטובים. והם **התשובה** בראש
השנה, **הכפרה** ביום הכיפורים,
ושמחת ד' המינים וישיבת הסוכה
בסוכות ועליה לרגל במועדים.

זה שאמר הפסוק: **הֲרַגְנוּ גוֹיִם עִמּוֹ**.
כעין אז יאמרו בגויים הגדיל ה'
לעשות עם אלה. לומר לך ששמחת
הרגלים היא מעין זמן הגאולה לעתיד
לבא.

לומר לך, שכל העוסק בתורה יסורין
בדילין הימנו, וכן כל העוסק בתורה
מזיקין בדילין הימנו.

ויש ליתן את הדעת מדוע ישים את
לחומי רשף הם עמלי התורה בין
היסורין ובין המזיקין.

ושמא יש לומר כעין הפסוקים של
ויהי בנסע הארון ששם הכתוב
סימניות של נ'ו'נין הפוכים **לפניהם**
ולאחריהן בתורה, לומר לך **שהתורה**
מפרידה בין פורענות לפורענות. הכי
נמי, **עמלי התורה** יפרידו בין פורענות
לפורענות, בין פורענות דיסורין
לפורענות דמזיקין.

הֲרַגְנוּ גוֹיִם עִמּוֹ כִּי דָם-עֲבָדְתִּיו
יָקוּם וְנִקְמָם יָשִׁיב לְצַרְיָו וְכַפָּר
אֶדְמָתוֹ עִמּוֹ (לב, מג)

הֲרַגְנוּ גוֹיִם עִמּוֹ
פירש רש"י לאותו הזמן ישבחו
האומות את ישראל, ראו מה ששָׁבְחָה
של אומה זו, שדבקו בהקב"ה בכל

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

ואע"פ שידע במשה שלא יקבלה אליו חזרה. וכאומרו להקב"ה קחנה ותננה למי שהמלך חפץ ביקרו.

ולמדרש שאומר שהיתה זו היו"ד של שרה אמנו עת קראה הקב"ה שרה ולא שרי, כמו כן החזירה יהושע למי שנתנה לו ובלבד שלא ידבק בו מאומה מן הגאווה.

ועוד י"ל על דרך הטעמים, **הוא** **ויהושע בן-נון**, לכאורה המילה **הוא** מיותרת, ויכול לומר ויבא משה והושע. מאי **הוא**.

אלא טעם הטיפחא יוכיח, שהמילה **הוא** היא בפני עצמה ולא בהכרח מחוברת עם שלאחריה, ולכן על דרך הצח יש לומר שהכוונה **להקב"ה** שכינויו "**הוא**". והוא בחינה עליונה של השגחה, בחינת האצילות כמובא בשערי אורה לר' יוסף ג'יקאטלי.

וסוד הדבר הוא, שהיו"ד ניתנה ליהושע **להודיע שהשם אתו**. וכמובא ברש"י פרשת שלח, שאמר לו משה ליהושע **י-ה** יושיעך מעצת מרגלים. ולכן אינה מורה על גאווה, כי ניתנה לו לצורך. אבל עתה שנרמז לכאורה

ויבא משה וידבר את-פל-דבְּרֵי הַשִּׁירָה-הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשֵׁעַ בֶּן-נּוֹן (לב, מד') הוּא וְהוֹשֵׁעַ בֶּן-נּוֹן.

בשימת לב, נכתב **הושע** ללא יו"ד. **פירש רש"י**, שבת של דיוּגְי היתה, [משה ויהושע שמשו כאחד], נְטִלָה רשות מזה [ממשה] וְנִתְּנָה לזה [ליהושע] (סוטה יג:), העמיד לו משה מתורגמן ליהושע שיהא דורש בחייו, כדי שלא יאמרו ישראל בחיי רבך לא היה לך להרים ראש.

ולמה קוראו כאן **הושע**, לומר שלא זחה דעתו עליו, שאע"פ שניתנה לו גדולה, השפיל [יהושע] עצמו כאשר מתחלתו (ספרי) עכ"ל רש"י.

ולעומקו של מקרא, יש להוסיף הארה על הנאמר, שהיא אותה היו"ד של משה האיש עניו מכל אדם, וכתוב **ענו**, ללא יו"ד, שמשה לא רצה לכתבה משום ענותנותו, וְנִתְּנָה ליהושע, **שזה דרכו של בעל הענוה שְׁמַנְשָׂא ומעצים את זולתו**. ועתה תפש יהושע את אומנותו של רבו, והשמיטה ממנו על מנת להחזירה לו, ולכן נקרא **הושע ללא יו"ד**. שעתה רצה להחזירה לו לעת פטירתו מן העולם,

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

הנחיל לדורות עם ישראל כי אורייתא
ישראל וקוב"ה חד הם.

ובזה יובן לעומקו של מקרא הפסוק:
פִּי לֹא-דָבַר רַק הוּא מִלִּים פִּי-הוּא
חַיִּיכֶם. וירמוז הוּא על הקב"ה כנ"ל.

ובאמרו דבר ריק יתכוון להשגחת
השכינה הק'. **שאיין הקב"ה ריק מכם,**
שלא תגעל נפשו אתכם, וכביכול ח"ו
יתרוקן מכם. כי הוא, הקב"ה, **פִּי-הוּא**
חַיִּיכֶם.

עֲלֵה אֶל-הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה הַר-נֹבֹ
אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִזְבֵּחַ אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יְרֵחוֹ
וַיֵּרָא אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֶגְיֵ נִתְּנָה
לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָזָה: (לב, מט')

יש ליתן את הדעת מדוע יקרא הר
זה בשני שמות אלו: **הַר הָעֵבְרִים -**
הַר-נֹבֹ.

וכמובא בפרשת פנחס **במדבר כז, יב-**
יג' שם קוראו הכתוב הר העברים
בלבד: וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל-
הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה וַיֵּרָא אֶת-הָאֶרֶץ אֲשֶׁר
נִתְּנָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֵּרָא אֶת-הָאֶרֶץ
וַיִּגְאֶסְפֶת אֶל-עַמִּידָה גַם-אֶתְּהָ בְּאֲשֶׁר
בְּאֶסְפַּת אֶחָזָה.

מפורש שה' אתו, שנאמר **הוּא וְהוֹשִׁיעַ**
בֶּן-נֹבֹ, לכן אין צריך כאן תוספת של
יו"ד בשמו. שהרי גלוי לעין כל שענתה
ה' אתו, שנאמר הוּא וְהוֹשִׁיעַ בֶּן-נֹבֹ.

ולאחר מותו של משה, שוב ניתנה
היו"ד ליהושע ע"י הקב"ה, להודיע
שהוא עמו מכל מקום, ובכל מקום,
ולכל ארך דרכו. ועוד, שזכות שרה
תלווהו מחד, וזכות משה תלווהו
מאידך ויהיו כל העולם חלים
ויראים מפניו.

וַיְכַל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל (לב, מה')

ירמזון אליו מליא בענין עריכות
מתיקות וחמדת התורה.

שאיין ויכל אלא מלשון חמדה. כמו
בבריאת העולם **וַיְכַל** אלקים
ומתרגמין (בירושלמי) **חַמְדָּה**, ואשר
על כן נקראת השבת **חמדת ימים.** כמו
כן בענינינו, שמשה אמר את דבריו
אלה האחרונים לפני מותו מתוך **חמדת**
התורה ומתוך חמדתם של ישראל,
ומתוך **חמדת השכינה הק'.** ובזה

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

נבואה הוא **שדבר ה' עובר** דרך צנורו של הנביא לומר לעם את דברי ה'.

ועוד י"ל, על דרך הסוד, שנקרא הר נבו הר העברים על שם שמכאן תעבור נשמת משה לעולם הנשמות. והוא גם מלשון **נבו**. כאומרו **נבואה** שעריך. ונקרא הר העברים לשון רבים שכל נשמות עם ישראל אחודות וקשורות בנשמת משה רבנו.

ועוד י"ל, על פי התרגום, שעברים הוא כינוי לגבולות. והרי נגזר על משה רבנו **לא** להכנס לארץ, אך על ידי כך שבקשו בני גד ובני ראובן את **נבו** והתרגום קורא לו **בית קבורתא דמשה**, על ידי כך זכה משה רבנו להיות **קבור בתחום ארץ ישראל**. לכן נקרא עברים, שהוא מכיל את **מעברי הגבול של הארץ**.

ועוד י"ל על דרך הרמז, שלכן נקרא הר העברים הר נבו. אמנם זה שם של עבודה זרה שהיתה שם, אך היו הערים **מוסבות שם**, ששינו שמם מעבודה זרה, ומדוע לא שינו את **נבו** ל**נבוא**. ואז היה נקרא המקום על שם הנבואה של משה, אלא שאמר לו הקב"ה **"פי מנגד תראה את הארץ"**

על דרך הפשט נקרא הר העברים, שממנו אפשר לעבור לארץ ישראל. ואמנם על כן חשב משה שהותר נדרו כמבואר ברש"י, וכאילו כתוב כאן הר **המעברים**. וכן פרש הרמב"ן. מפני שהוא על **מעברות הירדן ומשם** יעברו אל ארץ כנען.

והכלי יקר פרש על פי רש"י לפי שנאמר למעלה והעברתם את נחלתו לבתו, שלכך נאמר **והעברתם** ללמדך שכל מי שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מלא עליו עברה, ובכך תירץ גם מדוע נסמכה פרשה זו להעברת נחלה.

ולעומקו של מקרא י"ל על דרך הצח, שלכן קרא לו הר העברים ולא הר המעברים, שלא הכל עוברים בו. כי משה **לא יעבור** בו לארץ ישראל. ולכן נשמטה האות "מ" של **משה** מהמעברים ונשאר **הר העברים**. שהוא הר עברה וזעם על אשר לא קדשו שמו במי מריבה, ועל ידי כך שמשה נקבר בהר העברים **עברה ממנו העברה, והועברה להיות מכוונת כנגד פעור הנמצא ממולו.**

ועוד י"ל, על דרך הדרש, נבו והעברים אותו מקום הוא. אלא שנבו הוא מלשון **נבואה** שבו ראוי נביא כמשה להיטמן, והעברים גם לשון

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

וכמבואר בלעומקו של מקרא לפר' וילך, כי שני מלאכים ליווהו למשה בלכתו אל כל ישראל, ועתה בעלותו ההרה טרם עלייתו השמימה, מתלווים אליו עוד שני מלאכים **עֲלֵה וּרְאֵה**. **עלה** הוא המלאך הממונה **על כל עליות שבתורה** (כגון עליית הענן מעל המשכן, עליית ענן הקטרת), ו**ראה** הוא המלאך הממונה על כל חזיונות וראיות שמראה הקב"ה לנביאיו, למרחוק. כגון שהראה למשה את הארץ לגבולותיה והראה לו כל הדורות עד הים האחרון ודרשו עד היום האחרון.

והם המלאכים שנצטוו ללוותו למשה בעלייתו זו האחרונה, **עֲלֵה וּרְאֵה**.

רְאוּ | עֲתָה פִי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאִין
אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אֲמִית וְאֲחִיָּה
מִתְצַתִּי וְאֲנִי אֲרָפָא וְאִין מִיָּדִי
מִצִּיל: (לב, לט')

אֲנִי אֲנִי הוּא וְאִין אֱלֹהִים עִמָּדִי
פִירֵשׁ רֵשׁ"י עַל פִּי הַפֶּשֶׁט שֶׁאִין מִי
שִׁיכּוֹל לַעֲמוֹד בְּדַרְכֵי.

וְשִׁמָּה לֹא תְבוּא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי
נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל" וּאִם הִיא מִסֹּבֵב שֶׁם
הַמְקוּם לְנְבוּא הִיא זֶה לַעֲג לְרֵשׁ שֶׁאִמֵּר
לוֹ וְשִׁמָּה לֹא תְבוּא. לִכֵּן הִסֵּב שְׁמוֹ לְהַר
הָעֵבְרִים. שֶׁמֶשׁ לֹא תַעֲבֹר לְאֶרֶץ
הַגִּשְׁמִית אֲבָל אֶתָּה עוֹבֵר לְאֶרֶץ
הָעֵלְיוֹנָה הָרוּחָנִית. וְלִכֵּן כְּתוּב נָבוּ וְלֹא
נְבוּא כִּי עַד כִּאֵן תְּבוּא וְלֹא עוֹד. בְּלִי
אֶל"ף הַמּוֹרָה עַל אֲלוֹפּוֹ שֶׁל עוֹלָם
הַשּׁוֹכֵן בְּאֶרֶץ.

וְעוֹד י"ל, שֶׁנִּקְרָא הַר נָבוּ הַר
הָעֵבְרִים עַל שֶׁשֶׁל יְדֵי מְקוּם
מְנוּחָתוֹ כִּאֵן הָרִי הוּא מִעֲבִיר אֶת
מְנַהֲיָגוֹתוֹ לִיהוֹשֻׁעַ.

עֲלֵה אֶל-הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה הַר-נְבוּ
אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יַרְדֵּן
וּרְאֵה אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן
לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֲחֻזָּה (לב, מט').

עַל דֶּרֶךְ הַסּוּד,

עֲלֵה וּרְאֵה הֵם שְׁנֵי שְׁמוֹת ק' מַע"ב
שְׁמוֹת הַיּוֹצֵאִים מִן הַפְּסוּקִים וַיִּסַּע וַיִּבֵּא
וַיֵּט.

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

וכן מובא שם עוד, כי השלש ראשונות בתפילת שמונה-עשרה הן כנגד מידת ה"אני", והשלש אחרונות בתפילת שמונה-עשרה הן כנגד מידת "הוא", והברכות האמצעיות הן כנגד מידת "אתה", שהוא הצינור להורדת השפע. ובתפילתנו יש בכוחנו לפעול ישועות להורדת שפע הרחמים ממקור "הוא" העליון דרך צינור ה"אתה", אל תחתיות ארץ אל השגחת ה' בארץ במידת ה"אני".

ובאומרו "אני" כוונתו לצירוף של "אני הוא". "אני" היא מידת הרחמים המתגלה בארץ, היא היא מידת הרחמים הנשפעת ממידת "הוא" שבשמי שמים עליונים, והכל חטיבה אחת של רחמים.

ועל דרך הצח, הטעמים יוכיחו, אָנִי אָנִי הוּא, שה"אני" הראשון מוטעם במהפך, והמלים אָנִי הוּא מוטעמים בפשטא זקף קטן, שהם נקראים כולם כעין חטיבה אחת.

המהפך ב"אני" הראשון ירמוז על הפיכת הרוגז לרחמים, הפשטא באני השני ירמוז על התפשטות הרחמים, והזקף ירמוז על צינור השפע של

ועדין יש לשאול מדוע יאמר פעמים "אני". אָנִי אָנִי הוּא.

ולעומקו של מקרא על פי הסוד, יש לומר אני הוא השם הקדוש של רחמים [היוצא מע"ב שמות היוצאים מן הפסוקים ויסע ויבא ויט שבפרשת בשלח] וכעין מה שהורונו לומר בסוכות "אני והו" הושיעה נא. והפסוק צירף שם זה "אני", לשם הק' "הוא", שהוא מידת השם הקדוש "אהיה אשר אהיה", כמובא בספר שערי אורה להרב יוסף ג'יקטלי, ו"הוא" היא מידת הרחמים העליונים אשר אין עמהם דין, ולכן אמר וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי. שכך יהיה לעתיד לבוא. שלא יהיה מעורב בהנהגתי כל דין. אלא הכל רחמים מרובים מכתר עליון, ממקום רום החולם הַנְּכֻסָּף וְשֵׁם אֱהִיָּה לְעַתְּ נֶאֱסָף, מאדני ההו"ה אליו נְהַמְּיָה.

ועוד מובא שם בספר שערי אורה שמידת "אני" היא מידת הרחמים השולטת בארץ, כעין השגחה פרטית על נבראיו, והיא כנגד מידת "הוא" שהיא מידת הרחמים השולטת בשמי שמים עליונים, כעין מקור עליון משם ירדת שפע הרחמים.

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

וה- 55 הנותרים אין להם למלאכי
השרת רשות להציץ בהם **אלא** רק
לישראל.

וכן, במשנה תורה כל חומש דברים
יחד הם 955 פסוקים. 900
מהפסוקים פותחים שערי שמים לכלל
המלאכים, אבל 55 פסוקים מהפסוק
ראו כי אני הוא ואילך הם רק
לישראל. רק להם ניתנה הרשות
להציץ מעבר לפרגוד. והם יחודיים
לישראל עמו בלבד. עד כאן דבריו.

ושמא יש לומר כי זו הכוונה בחז"ל
[מדרש רבה] כשאומרים על הפסוק
כעת יאמר לישראל מה פעל אל
שישראל בדרגה **למעלה** מהמלאכים
והמלאכים שואלים את ישראל מה
פעל אל. **ודרגה זו של ישראל למעלה**
מן המלאכים הם משיגים ב"**האזינו**"
וב"וזאת הברכה", עקב שמחת
החגים אשר הם שרויים בימים אלה.
שהשמחה שוברת הקליפות והמחיצות
ומעלה את האדם לדרגה עליונה אפי'
יותר מן המלאכים.

הרחמים **הזקוף** ועומד להוריד השפע
משמי שמים עליונים לתחתיות ארץ.
כנ"ל.

וכעין זה מצאנו **באמירת ההלל**:
המגביהי לשבת המשפילי לראות
בשמים ובארץ. למרות שהם שני
פסוקים, יש לערבם זה בזה ולומר: אף
על פי שהוא **המגביהי לשבת בשמים**,
כנגד מידת "הוא" העליונה, הרי הוא
גם **המשפילי לראות בארץ**, כנגד
מידת ה"אני".

זה שנאמר: **ראו | עֲתָה כִּי אָנִי אֲנִי הוּא**

עוד מובא במדרש פליאה ראו עתה
כי אני אני הוא, הדא הוא דכתיב: הן
לה' אלקינו השמים ושמי השמים.

וביאור הענין על ידי האר"י ז"ל. ה"ן
בגימ' 55, השמים בגימ' 955. (מ"ם
סופית היא 600 במנצפך). ורצונו
לומר שיש 955 עולמות. מהם 900
ניתנו למלאכי השרת, **רשות להציץ**
מעבר לפרגוד.

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

מעל גבוה, גבוה מעל אלֶּשֶׁר מְעַלְמָם
וגבוה מעל אלֶּשֶׁר לֹא-קִדְשָׁתָם.

**כִּי מִנְגִיד תִּרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ וְשָׁמָּה
לֹא תִבּוֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן
לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: (לב,גב')**

וְשָׁמָּה לֹא תִבּוֹא אבל אתה כן בא אל
הָאָרֶץ העליונה, כפירושו של אוה"ח
הק' בפרשת כי תבוא. היא הארץ
העליונה **אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל**
בעולם התיקון בעולם הנשמות,
ולעיתיד לבא היא **ארץ התְּחִיָּה**.

ועל דרך הצח הוא פסוק נ"ב פסוק
ב"ן, גימטריה אליה"ו, יבוא ויגאלנו
מהרה, ואתו בארץ התחיה שבעת
הרועים אברהם יצחק ויעקב **משה**
אהרון יוסף ודוד, הם האושפיוזין
המתגלים אלינו מדי שנה בשנה בסוכת
השלום, עד התגלותם בסוכת עורו של
ליתן ובבנין בית המקדש השלישי
שיבנה בב"א.

{מח} ויִדְבַר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּעֶצְמֹם
הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: {מט} **עֲלֶה** אֶל-הַר
הָעֵבְרִים הַזֶּה הֶרֶם-נֹבֹו אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב
אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יַרְדֵּן וּרְאֵה אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן
אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחְזָה:
{נ} וַיַּתְּ בְּהָר אֲשֶׁר אִתָּה **עֲלֶה** שָׁמָּה
וְהֶאֱסַף אֶל-עַמִּי בְּאֶשֶׁר-יָמַת אֶהְרֹן
אֲחִיךָ בְּהָר הַהוּא וַיֶּאֱסַף אֶל-עַמִּי:
{נא} **עַל** אֲשֶׁר מְעַלְמָם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּמִי-מְרִיבַת קִדְשׁ מִדְּבַר-צֹן **עַל**
אֲשֶׁר לֹא-קִדְשָׁתָם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: {נב} **כִּי מִנְגִיד תִּרְאֶה אֶת-**
הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תִבּוֹא אֶל-הָאָרֶץ
אֲשֶׁר-אָנֹכִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

**בשימת לב, יש בפסוקים הנ"ל
ארבע פעמים לשון על: עֲלֶה וגו'
עֲלֶה, עַל אֲשֶׁר, עַל אֲשֶׁר וגו'. [פסוק
נב].**

**והם כנגד ארבע עולמות אבי"ע,
אצילות, בריאה, יצירה, עשייה.
שבהם מטפס ועולה משה רבנו עד
כסא הכבוד.**

**בכל העליות האלו, מנחמו הקב"ה
כאמרו: מה שאתה עולה אל הר
העברים, אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יַרְדֵּן, הוא גבוה**

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

ליום הכפורים

מתפילת יום הכפורים:

מְחִיתִי כָעֵב פְּשָׁעֶיךָ וְכַעֲנוּן
חַטָּאוֹתֶיךָ שׁוֹבָה אֵלַי כִּי גָאֲלֶתֶיךָ.
(ישעיהו, מד, כב').

וכן נאמר: הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֵלֶיךָ בְּעֵב
הַעֲנוּן (שמות יט, ט').

יש ליתן את הדעת מה הוא העב
והענון שבהם בא אלינו כביכול
הקב"ה, ובדמיונם מוחה ה' פשעינו.

לפשט הדברים ובדרך המשל
והנמשל, יש לומר שביום הכפורים
התשובה קלה ומתקבלת ביותר, והיא
עת רצון, כעבים האלו אשר יעופו
ברוח, וברגע קטון ואינם.

ועל דרך הרמז והסוד יש לומר
כמובא בזוהר הק', זוהר חדש ספרא
תנינא: וְהָאֵי אִיהוּ בְּעֵב הַעֲנוּן, וּמִנְהָ
אֲשַׁתְּכַח שֵׁם בֶּן ע'ב שְׁמֵהוּן [ע"ב
שמות היוצאים מג' פסוקים בפרשת
בשלח] וַיִּסַּע וַיָּבֵא וַיִּט.

ורצונו לומר:

להפטרת שובה

שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי
כָשַׁלְתָּ בַעֲוֹנֶיךָ: (הושע, יד, ב')

עד ה' אֱלֹהֶיךָ עַד, ועד בכלל. עד
כסא הכבוד. וזאת פי כְּשַׁלְתָּ
בַעֲוֹנֶיךָ. שהתשובה מתחזית ארץ
מגיעה עד רום שמים העליונים.

ולעומקו של מקרא יש לומר,
כאשר לא יתלה עוונותיו ביצר
הרע, אלא יכיר האדם שנכשל
בכך שלא התגבר על יצרו הרע, אז
יוכל להגיע בנקל עד כסא הכבוד
ועד בכלל. וזה שנאמר שׁוֹבָה
יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ
בַעֲוֹנֶיךָ. דייקא: בַעֲוֹנֶיךָ, שלך. במה
שלא תלית את כשלונך ביצר הרע
שהכשילך, אלא במה שלא נתת
לבך להתגבר על יצר הרע.

ותהיה אז תשובתו עד, ועד בכלל.

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

[ויחד עם פסוק ראשון הרי הם מ"ח
תיבות, כמבואר לקמן]

ואח"כ הראה לו **ע"ב** מדורין של
אור למי שמדקדק בפרשה שניה
מ"והיה אם שמע", עד תיבת "ושמתם"
ועד בכלל. שהם **ע"ב תיבות**.

ואח"כ הראה לו **נ' שערים** של אור
למדקדק מ"את דברי אלה" עד "כימי
השמים על הארץ", שיש בהן עוד נ'
תיבות.

ואח"כ הראה לו עוד **ע"ב היכלות**
של אור למדקדק מן **ויאמר עד אמת**
שבפרשת ציצית, כולל החזרה על הג'
תיבות של ה' **אלקיכם אמת**.

[ויחד עם תיבת **אמת** הרי הם **ע"ב**
תיבות ועוד אחת, כמבואר לקמן]

ואח"כ הראה לו חדרים ומדורין
והיכלות של **חשך** למי שאינו מדקדק
בהם.

ואשר על כן יובן על נכון מה
שאומרים בתפילת יום הכפורים
מְחִיתִי כָעֵב פְּשָׁעֶיךָ וְכַעֲנֵנִי מִטְּאוֹתֶיךָ
שׁוֹבָה אֵלַי כִּי גָאֲלֶתֶיךָ.

כָּעֵב הָעֲנָן. **בע"ב** שמות הקדש
היוצאים מן הפסוקים ויסע ויבא ויט.
ועדיין יש ליתן טעם מה התכוון
באמרו: **הָעֲנָן**.

ולעומקו של מקרא יש לומר
שהמילה **ענ"ן** היא כנגד מְנַן התיבות
שבקריאת שמע **פרשה ראשונה**
ושניה. שכביכול נֶשְׂא הקב"ה על כנפי
קריאת שמע שאומרים ישראל לקיים
בזה ואתה קדוש **יושב תהלות**
ישראל, וכן נאמר **הִנֵּה אָנֹכִי בְּאֵי**
אֱלֹהֶיךָ כָּעֵב הָעֲנָן, **בע"ב** שמות הק',
ובמאה ושבעים תיבות של ק"ש. שכן
ענ"ן בגימטריה' 170. כמנין התיבות
שיש בפרשה ראשונה ושניה בק"ש.

ועל פי הדברים הנ"ל, יובן מה
שמובא בזהר חדש והביאו בעל **סדר**
הדורות בערך ר' יהושע בן לוי:
שלה לו רבן גמליאל לר' יהושע בן
לוי לאחר שנכנס חי לגן עדן לומר לו
מה **נעשה בהיכלות עליונים**.

שלה לו ר' יהושע בן לוי שיש בגן
עדן **מ"ב חדרים** של אור למי
שמדקדק בקריאת פרשה ראשונה
"ואהבת" שיש בה **מ"ב תיבות**,

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

הכפורים מְלַבֵּנֶת וּמְזַכֶּכֶת את תשובת האדם.

אמירת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בקול רם

בשלהן ערוך אורח חיים-סימן תריט סדר ליל יום הכיפורים: בליל יום הכיפורים ומחרתו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בקול רם.

והלכה זו היא על פי המדרש רבה ואתחננו: רַבְּנָן אָמְרִין, בְּשַׁעֲהָ שְׁעָלָה מִשָּׁה לְמָרוֹם שָׁמַע לְמַלְאָכֵי הַשָּׁרַת שְׁהֵיוּ אוֹמְרִים לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, וְהוֹרִיד אוֹתָהּ לְיִשְׂרָאֵל, וְלָמָּה אֵין יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּפִרְהָסִיא, [בקול].

אָמַר רַבִּי אֲסִי לָמָּה הִדְבָּר דּוֹמָה לְאַחַד שְׁגָנָב קוֹזְמִין מִתּוֹךְ פְּלִטִין שֶׁל מְלֶךְ, נִתְּנָה לָהּ לְאַשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ אַל תִּתְקַשְׁטִי בָּהּ בְּפִרְהָסִיא אֲלֵא בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ.

ענ"ן בגימ' ע"ב, מ"ח, נ', הרי ענ"ן. ועוד ע"ב של ויאמר הרי בע"ב הענ"ן.

[ב' וה' הנותרים של בע"ב הענ"ן הרי הם כנגד תיבת אמת הנוספת ושש תיבות של פסוק ראשון].

ועוד יש לומר, שעל ידי ההשתדלות בכוונות הקדש, ובתיבות ק"ש, הרי בזה מתקנים בתשובת המשקל את מה שכביכול פגמו בהם, ולכן ימחו פשעיו כעב וכענן. שהעב והענן הם כנגד שמות הקדש.

ולעומקו של מקרא יש לומר לפי דברים אלו, שלכן מובא בזהר ובתיקונים לכוון בק"ש בשמות ע"ב ומ"ב. (אנא בכח).

וכן תוספת ה-ו' של וְכַעֲנָן, מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך, תורה על עוד שש תיבות שהקורא ק"ש משתדל בהם, והם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. והם המכה בפטיש של תשובת האדם, כי חביבין דברי סופרים. ובעיקר שהוא שבה גדול של המלאכים.

ואשר על כן אמירת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בקול רם ביום

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

לפי שתפלה נאה ושבח גדול הוא, על כן נתקן בלשון תרגום שלא יבינו המלאכים ויהיו מתקנאין בנו.

ואע"פ שדחו התוס' טענה זו לגבי הקדיש, הרי ודאי היא תקיפה ועומדת לגבי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שהרי תפלה נאה ושבח גדול הוא, ועוד שהוא לשון המלאכים עצמם, ולקחה מהם משה רבנו והורידה לישראל, ובודאי יתקנאו בנו המלאכים באומרנו אותה בקול רם.

משמע מכל הנ"ל שאין אומרים בשכמל"ו בקול רם מפני הקפידא של המלאכים. פרט ליום כפור שאז אנחנו כמלאכים, לא אוכלים ולא שותים, ולכן לא יתקנאו בנו ואפשר לאומרו בקול רם.

ולעומקו של מקרא יש לשייב את האוזן לגבי יעקב אבינו (לעיל, ופסחים נו.), מנין ידע יעקב לומר שבה זה של המלאכים, ומדוע לא חשש לאמרו בקול רם, יש לומר שהרי דמותו חקוקה בכסא הכבוד, ומלאכים עולים ויורדים בו בסולם, לראותו בשינתו בבית א-ל, והיו מלאכים מתיראים ממנו ואף עשו כרצונו לילך בשליחותו

אבל ביום הכפורים שהן נקיים כמלאכי השרת, הן אומרים אותו בפרהסיא, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. [עכ"ל].

וכן מובא בפסחים נו עמ"א, דאמר רשב"ל ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם (בראשית מט, א') ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא חס ושלום יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו אמרו לו בניו שמע ישראל (אבינו) ה' אלהינו ה' אחד. כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד.

באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

אמרי רבנן היכי נעביד, נאמרוהו, לא אמרו משה רבינו. לא נאמרוהו, אמרו יעקב. התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי.

ויש לעיין ממה שהביאו התוס' (ברכות, ג. ד"ה ועונין) בשם מה שאומרים העולם, לגבי הקדיש, שלכך אומרים קדיש בלשון ארמית

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

עולמיא בכל כוחו קורעין לו גזר דינו,
אפילו של שבעים שנה.

והוא הדין ל"ברוך שם", שהוא
התרגום של "יהא שמיה רבא", שהיה
ראוי לאומרו בכל כוחו. אלא ש"ברוך
שם" הוא שפת המלאכים ויתקנאו
בנו, לכן יש לאומרו בשקט, פרט
ליום הכפורים שאנו כמלאכים.

ויהא שמיה רבא שהוא התרגום של
ברוך שם, [לפי תרגום יונתן בפר'
ויחי] אפשר לאומרו בקול רם, שהרי
אמרו העולם שאין המלאכים
מבינים שפת הארמית. ולכן לא
יתקנאו בנו באומרנו בקול יהא
שמיה.

ומעתה, יש לנו ללמוד מזה על זה,
ובאומרנו בקול רם יהא שמיה רבא
מבורך לעלם ולעלמי עולמיא יְכַנֵּן
לתרגום שהוא ברוך שם כבוד
מלכותו לעולם ועד. ובאומרנו בלחש
בשאר ימות השנה לבד מיום כפור
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד,
יְכַנֵּן ליהא שמיה רבא מבורך לעלם
ולעלמי עולמיא.

כנאמר וישלח יעקב מלאכים וכו'. לכן
פתח ואמר כשבחם של המלאכים
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.
אבל אנו שאין המלאכים מתיראים
ממנו, אין לומר בקול פרט ליו"כ.

ובתרגום ירושלמי על התורה,
פרשת ויחי, מובאים דברי יעקב אבינו
לבניו בדרך אחרת:

באותה שעה פתח יעקב אבינו
ואמר יהא שמיה רבא מבורך לעלם
ולעלמי עולמיא.

נמצאנו למדים מדברי התרגום
הירושלמי שהתרגום של ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יהא
שמיה רבא מבורך לעלם ולעלמי
עולמיא.

ואשר על כן יובנו על נכון דברי
המדרש רבה ואתחנן, אָבֵל בְּיוֹם
הַכְּפוּרִים שֶׁהוּא יְקָיִים כְּמִלְאֵי הַשָּׁרֵת,
הֵן אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּפִרְהֶסְיָא [בקול
רם] בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם
וְעַד.

שהרי אמרו חז"ל כל האומר יהא
שמיה רבא מבורך לעלם ולעלמי

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

אבל שלא בעת ק"ש, כגון תפילת
התינוקות, או בדרך לימוד וכד' אין כל
קפידא כלל. ואדרבה, שבח הוא
למלאכים שאנו מכבדים ומוקירים
ומפרסמים את שבחם.

וטהר לבנו לעבדך באמת המדה "אמת" בצירופה עם "סלחן"

בנוסח התפילה של ראש השנה
מובא: וטהר לבנו לעבדך באמת, כי
אתה אלהים אמת. והוא צירוף מובן
שהצירוף לעבדך באמת כי אתה
אלקים אמת, הוא אותו ענין.

אך לעומת זאת, ביום כפור הנוסח הוא
שונה: וטהר לבנו לעבדך באמת, כי
אתה סלחן לישראל. ויש ליתן את
הדעת מה הקשר בין אמת ובין סלחן.

ולעומקו של מקרא י"ל שמצינו כי
אחת מי"ג מידות של רחמים היא
האמת. ויש לעיין שהרי מדת האמת אינה
מדת רחמים כלל וכלל, כי אם מדת
הדין. כפי שנאמר יקוב הדין את ההר. וזה

ואשר על כן אומרים אותו
בארמית יהא שמיה רבא כדי שלא
יתקנאו המלאכים, כמאמר העולם, כי
שבח נאה הוא של המלאכים שהרי
הוא תרגום של ברוך שם כבוד
מלכותו לעולם ועד.

[ולמעין בדברי התוס' הנ"ל ברכות ג.
ד"ה ועונין, יראה על פי התרגום
הירושלמי הנ"ל שאין כל צורך לדחות
טענת העולם כפי שהתוספות רצו
לדחות].

וביום כפור שישראל כמלאכים
יאמרוהו בקול רם כמו שאומרים יהא
שמיה רבא ובכך קורעין להם גזר
דינם אפילו של שבעים שנה, לגמר
חתימה טובה לחיים טובים ארוכים
ולשלום.

והשתא דאתית להכי, נימא בה
מילתא, לענין בשכמל"ו בקול בימי
החול. שכל הקפידא של המלאכים
היא כאשר משתמשים בשבח שלהם
לשבח להקב"ה בתוך השבח הגדול
שלנו, בתוך קריאת שמע שאנו
קוראים לשם מצוה. וכדברי המדרש
רבה לעיל, שלא יאמרו כי גנוב הוא
עמנו כדי לשבח בו את בוראנו.

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

ולכן הובא בנוסח התפילה
סלחן יחד עם אמת. וטהר לבנו לעבדך
באמת כי אתה סלחן. כי מדת הסלחן
מתבררת מתוך מדת האמת.

או פִּלְךָ לדרך זו. מדת האמת היא
מדת יקוב הדין את ההר. ובראש
השנה, דאיכא תקיעות שופר
שממתקות את הדין, אפשר לומר
מדת האמת. וטהר לבנו לעבדך באמת
כי אתה אלקים אמת.

אך ביום כפור שאין לנו מיתוק הדין על
ידי השופר, ועוד יתירה מזו, שאנו
מזכירין כל עוונותינו, אנו מזכירין יחד
עם מדת האמת את מדת הסלחנות. וטהר
לבנו לעבדך באמת, כי אתה סלחן
לישורון. שמדת הסלחן היא מעל ומעבר
למדת האמת. שמדת האמת היא לפי הדין,
לפי החשבון. אך מדת הסלחן היא לפנים
משורת הדין והאמת.

וכן מובא באוהב ישראל מאפטא, על
הפסוק בתהלים (יז, ב') מְלַפְּנִי מִשְׁפָּטֵי
יְצָא. שמדת המלפניך היא מדה שלפנים
משורת הדין ואינה בחשבון של שכר
ועונש. כדכתיב וְחַנְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֶחָן
וְרַחֲמַי אֶת אֲשֶׁר אֶרְחַם.

שייך רק במדת האמת. ויש ליתן טעם
כיצד נהיתה מדה זו למדת הרחמים.
ובשימת לב יש לומר כי מדת
האמת היא אמצעית בתוך כל י"ג
המידות. [לפי אחת השיטות]: ה' ה' אל
רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת
נוצר חסד לאלפים נושא עוון ופשע
וחטאה ונקה. נמצא שיש מידות רחמים
מכאן ויש מידות רחמים מכאן והאמת
בתווך, כלשון המאזניים. לומר לך
שכל י"ב מידות הרחמים מימין
ומשמאל מהאמת נמצאים.

ואמנם כן, האמת היא מדת הדין,
ושאר כל הי"ב מידות הן מידות
הרחמים, והם לפנים משורת הדין.
אך בלי הדין אין המדה של לפנים
משורת הדין ניכרת. וכדי שיהיה
לפנים משורת הדין צריכה להיות
מבוררת מדת הדין.

ואשר על כן ברא הקב"ה את
העולם במדת הדין ואחר כן שיתף
בבריאה את מדת הרחמים. לכן מידות
הרחמים נשענות על לשון המאזניים
של האמת. של הדין. ובזה הופכת
מדת הדין אף היא למדת הרחמים.
באשר היא מבררת את הרחמים.

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

ביאור איש עתי ו ארץ גזרה

ושלח ביד-איש עתי המזדברה: ונשא
השעיר עליו את-פל-עונתם אל ארץ
גזרה
(טז, כא-כב)

ארץ גזרה

תרגם אונקלוס לארעא דלא יתבא.
ארץ שלא נתישבה. ויש להבין שייכות
התרגום דלא יתבא לארץ גזרה.

וייש לפרש כמובא במסכת ברכות
(לא), מאי בארץ לא עבר בה איש
ולא ישב אדם שם (ירמיהו ב, ו), אם
לא עבר כיצד ישב, אלא לומר לך כל
מקום שגזר עליו אדם הראשון לישוב
נתישבה. וכל מקום שלא גזר עליו
לישוב לא נתישבה.

וכאומרם: כל מקום אשר גזר עליו
לא לישוב, לא נתישבה.

והיינו ארץ גזירה, ארץ שגזר עליה
אדם הראשון לא לישוב. להיות
מזכר. וזה שתרגם אונקלוס אל ארץ
גזרה. לארעא דלא יתבא.

פי בענו ארצה על-הפפרת
(טז, ב)

יש ליתן טעם לאמרו בענו.
ולפשוטו של מקרא יכוון הכתוב
לענו הקטורת אשר על הכפורת,
כבפסוק יג' ונתן את-הקטרת על-
האש לפני ה' וכסה ענו הקטרת
את-הפפרת אשר על-העדות ולא
ימות.

ועל דרך הצח, יש לומר שהוא ענו
של אהבה המכסה על הכפרת
המכפרת על כל פשעים. שכן:

וכסה ענו הקטרת בגימטריה קטנה
3, היא גימטריה קטנה של תכסה
אהבה ככתוב ועל כל-פשעים תכסה
אהבה (משלי י, יב) וכאן מתגלית מדת
הרחמים ואהבת ה' ביפי תפארתה,
ואשר על כן נאמר בה פי בענו
ארצה על-הפפרת.

לעומקו של מקרא האזינו-שובה ויום הכפורים

שנאמר (טז, כד') **וַעֲשֵׂה אֶת-עֲלֹתוֹ וְאֶת-עֲלֹת הַעֶם**. אל תקרי **עֲלֹתוֹ** אלא **עלייתו**, ואל תקרי **וְאֶת עֲלֹת הַעֶם** אלא ואת **עליית העם**.

שיום כפור וקרבותיו **מעלים** את העם לדרגה רוחנית עליונה. ואין לעשו כל שליטה בו.

איש עֲתִי

ואשר על כן נאמר ביד איש **עֲתִי**. לפשטן של דברים, איש **עֲתִי** שהוא מוכן ומזומן לכך. אך לעומקו של מקרא היא העת המיוחדת שבה ישראל עולים מעלה מעלה.

ועוד, **שהיא עת** גאולתנו ופדות נפשנו, שאין ישראל נגאלין אלא בתשובה.

ועוד ירמוז **איש עֲתִי למלך המשיח**, בעת המיוחדת, וישלח את השעיר אל ארץ גזירה, שם יתגזרו וישתברו עצמותיו, שכן נצטוונו למנות עלינו מלך, להכרית זרעו של **עמלק**, ולבנות בית מקדשנו בב"א.

ולעומקו של מקרא יש לומר שהמילה **יִתְבָּא** שהובאה באונקלוס לתרגום של **ישוב**, היא גם לשון **תשובה**. והשעיר המשתלח הוא כנגד **עשו הרשע**. **שנגזר** עליו שלא **ישוב**, ולא **יתישב** ביישובו של יעקב. אלא בארץ שעיר.

וזה שנאמר בו **וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו** (בראשית לו, ו'). מאי **וילך אל ארץ**, **אל ארץ גזרה**, אל ארץ שנגזר עליו לילך שם ולא לישב כאן.

וזה **סוד השעיר המשתלח**, הוא עשו, אשר בכל יום כיפור משתלח מחדש אל ארץ גזרה, מפני יעקב, וישראל ישכון לבטח בתשובה. שנאמר **וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב**. והוא גם לשון **ישוב וגם לשון תשובה**.

ועל ידי כך לא תתקיים בעשו ברכת יצחק לעולם. שהרי יצחק ברכו והיה **כאשר תריד** ופרקת עולו מעל צוארך. ומאי **כאשר תריד**, נוטריקון כאשר **תראהו יורד**. וביום הכיפורים אין ליעקב ירידה אלא רק עלייה.